

Lacera

*Butlletí de l'entitat Lacera
Cercle d'Estudis Lloronçans*

novembre
2022

BUTLLETÍ
27è

- Editorial
- Gènesi del poble i el nom dels nostres carrers
- Josep Gras Casasayas
- Edicte de l'any 1601
- La Foradada de la Sagristia
- Treballs arqueològics al Castell de Pera
- Els Balmes
- Miscel·lània

La publicació d'aquest número de la nostra revista coincideix amb el vintè aniversari de Lacera. En el decurs d'aquests anys han passat moltes coses al poble, algunes d'agradables i d'altres no gens.

La recuperació de determinats elements del nostre patrimoni històric, com el castell de Pera i algunes descobertes espectaculars, com les restes prehistòriques de la cova Simanya, constitueixen la cara amable de la història recent llorençana.

En canvi, l'incendi forestal que assolà el terme l'any 2003, segant la vida de cinc persones, tal vegada sigui el pitjor dels esdeveniments que hem viscut en molt de temps. En tots aquests fets, i en molts d'altres, Lacera hi ha estat present. Publicant articles, muntant exposicions, organitzant xerrades... la nostra entitat ha bategat al compàs de la història recent del nostre poble. I també de la història més llunyana.

La revista que teniu davant és fruit del treball d'un grapat de membres de l'entitat. Alguns d'ells són col·laboradors habituals de la publicació, però d'altres hi publiquen per primer cop. Aquest fet ens omple d'orgull, perquè és un clar indicador de la bona salut que travessa Lacera, amb un bon número de nous integrants i, el que és més important, amb ganes de tirar endavant un munt de projectes. Enguany Lacera fa vint anys... en volem celebrar vint més.

Bona lectura!

*Butlletí de l'entitat Lacera
Cercle d'Estudis Llorençans*

Any XIX (2a Època) • Número 27 • Novembre 2022

Adreça: C/ Canigó, 7
08212 Sant Llorenç Savall

Direcció: Albert Vicens Llauredó

Redactors: Sònia Alsina
Ignasi Catalan
Jordi Guillemot
Ramon Molina
Josep Maria Noguer
Mertxe Pamplona
Laura Pascual
Francesc Roma
Joan Rosell
Magí Rovira
Getrudis Rovira
Montse Rubiras
Jaume Valls Droguet
Jaume Valls Vila
Ariadna Vidal

Fotografies: Albert Vicens
Josep M. Noguer
Joan Rosell
Jordi Guillemot

Disseny: estudi.cat

Premis literaris Marquet de les Roques

El passat dissabte 24 de setembre va tenir lloc el lliurament dels Premis Literaris Marquet de les Roques en la seva tercera edició.

Juntament amb els guardons de narrativa i poesia, es procedí al lliurament del Premi Josep Gras al millor Treball de Recerca de Batxillerat, dotat amb 500 euros.

Aquest guardó fou promogut des de Lacera ara fa cinc anys per tal de potenciar els treballs d'investigació sobre el nostre municipi.

El tribunal, del qual ha format part el membre de l'entitat Joan Rosell, ha decidit atorgar el premi d'enguany al treball "**Sant llorenç Savall: a la recerca de la sostenibilitat**" realitzat per l'Alèxia Bermejo, la Berta Corcoll, la Carla Corcoll i l'Amadeu Núñez.

En aquest projecte, els autors ens proposen un seguit de mesures per tal d'aconseguir que Sant Llorenç Savall esdevingui un municipi sostenible en tots els àmbits.

Gènesis del poble i dels noms dels nostres carrers

Tenim notícia escrita a l'alta edat mitjana, -a mitjan segle X- del territori de Lacera, com a part del Comtat i el bisbat de Barcelona. El nucli primigeni de Lacera no l'hem trobat encara, però tot semblaria indicar que es tractaria d'un poblat ibèric situat prop de Salallassera, atès com aquesta denominació s'ha conservat en la toponímia local.

En un document de l'any 978, s'esmenta el Castell de la Pera, al límit del comtat de Barcelona amb el de Cardona, el termenal del qual determinava el municipi llasserà.

Sabem que tres anys abans, l'any 975, Borrell II comte de Barcelona, vengué els altars del Munt al monestir de Sant Cugat del Vallès, els quals altars es constituïren, l'any 1013, en monestir benedictí. Llavors el Monestir de Sant Llorenç del Munt esdevingué amb el Castell de Pera l'altre poder feudal de l'entorn, imposant l'emfiteusi als pagesos de la Vall de Mur i de la capçalera de la Vall d'Horta. Així el cenobi del Munt dominà una part del terme, format per masos aïllats, mentre que el senyor del Castell de la Pera, dominava els habitatges de les altres dues parròquies: la de Sant Llorenç i la de Sant Feliu de Vallcàrcara.

Any 1010 : Sant Llorenç Savall

L'any 1010 trobem la primera cita documental de Sant Llorenç Savall (Sancti Laurencii de ipsa Ualle) que, per contraposició al monestir del Munt, fixà el topònim del poble. El testament de Fruiló de l'any 1050, revela l'existència de la parròquia llorençana i la sagrera de Savall, situada al lloc de Sales (cases), a la cruïlla dels camins de Vic i de Barcelona, és a dir, allò que constituí el nucli històric del poble. Altres notícies documentals de la segona meitat del segle XI ens informen de donacions i activitats relacionades amb l'església parroquial.

El primer carrer

La primera notícia de l'existència d'un carrer l'he trobada l'abril de 1344, en la donació de Guillem del mas Rossinyol, a Arnau Sabater d'una casa situada en la sagrera de Sant Llorenç i d'una peça de terra al seu davant, la qual terminava (sic) N: Bernat Folgats; S: Pons Llobet; E: Carrer públic i cementiri de la sagrera i O: Riera (Riu Ripoll).

Altres documents contemporanis d'establiments ens informen de cases situades a redós de l'església i el cementiri llorençans, anomenades "les cases de la sagrera".

Un segle i mig després, en el fogatge (relació de focs o cases habitades) de l'any 1497, consten a Sant Llorenç Çavall (sic) 38 focs, tot i que la relació és, en part, il·legible. D'aquests focs, trenta eren masos aïllats, mentre els altres vuit focs corresponien a habitatges dins el nucli del poble.

Eren els de: Lo vicari, en Ferreres, en Çabater, en Pasqual Deví, lo Teixidor, en Sebastià Jofresa, en Salvador Deví i en Bernardí Bertran, respectivament.

La Plaça i els carrers de Baix i de la Creu de Pedra En el segle XVII en un establiment dels Collmonner, llavors propietaris de l'Agell, fet l'any 1629, es cita com a límit sud la Plaça "platea pública dicta villa". El febrer de 1661 trobem referenciada la venda d'una casa a carta de gràcia per Climent Roca y son fill, possessors de la heretat del Mas de la Roca de la Vall d'Horta, a Pere Borrell sastre, situada en el carrer de Baix nº3, i uns mesos després d'una altra casa a Jaume

Rovis, pagès .

També fou en aquest segle quan els hereus del mas Burc iniciaren la venda de terres per a nous establiments de cases i horts en el sector de la Creu de Pedra, que esdevindria l'eixample del poble. Així l'any 1777 apareix documentat el carrer «Nou de baix de la Creu de Pedra». Llavors no s'havia iniciat encara el carrer de Sant Feliu, on els Marquet de la Hera vengueren també els terrenys per a edificar-hi cases.

El nomenclàtor de les vies urbanes

L'any 1814 els carrers del poble amb centre a la Plaça eren els del Raval, Nou, Sant Feliu, Vic, de Baix, del Mig de la Creu de Pedra, de Dalt de la Creu de Pedra i de Baix de la Creu de Pedra, respectivament. També s'esmenten les "cases d'en Rifer" i el "Carrer del Rei". Per tant, encara no s'havia edificat entorn el camí de Castelltersol (la carretera de Llinars), ni per sobre del Carrer Nou.

L'any 1884 amb la construcció de la carretera a Llinars del Vallès, s'edificà la casa de Segimon Caba i dos anys després la de Francisco Calvet.

L'any 1904 es construïren nous habitatges a la carretera de Monistrol i també al carrer de Rifer, que ja s'anomenava del Passeig. El 1905 es bastiren les dues cases modernistes del costat del pont: la del mestre d'obres Josep Pla i la de Teresa Valls i Puigmartí. El carrer de la Diputació es coneixia com a camí, després carrer, de l'Alzina Grossa.

En el decurs de la guerra incivil (1936-1939) es produïren canvis importants en els noms dels carrers, els quals foren de nou canviats pels vencedors de la contesa. En el següent quadre es veu l'evolució.

Nom actual	Abans 1937 (1922)	Febrer 1937	1939
Bisbe Solà	Alta Creu Pedra	Salvador Seguí	Alta Cruz de Piedra
Baixa Creu de Pedra	Baja Creu Pedra	Jaume Compte	Baja Cruz de Piedra
Barcelona	Barcelona	Francesc Ascaso	Barcelona
Calvari	Calvari	Fermín Galan	Calvario
Av. de Catalunya	Rifer	Avda. de	Av. Generalísimo
Llevant	Diputación	Francesc Ferrer	Jaime Aguilà Valls
Cra. de Monistrol	Passeig Alt	Avda. 19 de juliol	José Saladelafont
Nou	Nueva	Bonaventura Durruti	Juan Valls
Plaça Major	Plaza		Plaza Calvo Sotelo
	Plaça del c/Nou	Plaça de la Llibertat	
Passeig Arbres	Passeig Arbres		Juan Olivé Casanovas
Raval	Arrabal	Anselmo Lorenzo	Arrabal
Rectoria	Rectoria	Joaquim Maurin	Rectoria
Ripoll	Francesc Macià	Francesc Macià	Juan Aguilà Bruix
Sant Antoni	San Antonio	Garcia Hernández	San Antonio
Sant Feliu	Sant Feliu	Llorenç Jo	San Felio
Vapor	Vapor	Francesc Layret	Vapor
Vic	Vic	Lluís Svrivel	Vich

Els noms del franquisme

Per acord de 26 de maig de 1962 foren designats com a «Avenida José Antonio», «San Antonio Mª Claret», «Bruch», «Indústria» i «29 de enero de 1939», el carrer que unia la carretera BP 1241 amb el carrer del Raval (llavors Arrabal) i els carrers 1, 2, 3 i 4 de la zona industrial, respectivament. També es posà el nom de «Mossén José Miró» el carrer entre la bodega Savall i el pont de la rectoria, i el de «Montseny» al carrer situat entre el final del carrer Juan Aguilà (ara Ripoll) i el carrer de Barcelona.

L'any 1974 el Consistori va deixar en suspens la proposta de nomenar Antonio Arceda (l'alcalde entre 1949 i 1955) al carrer d'accés a la zona industrial.

L'any 1975 el nomenclàtor de vies urbanes del poble era format per aquests noms:

Arrabal, Baja Cruz de Piedra, Barcelona, Bruch, Calvario, Pl. Calvo Sotelo, Filomena Roca, Avenida Generalísimo, Indústria, Jaime Aguilà, Av. José Antonio, José Saladelafont, Pje. José Saladelafont, Juan Aguilà, Juan Olivé, Juan Valls, Montseny, Mossen José Miró, Obispo Solá, Rectoria, San Antonio, San Antonio Mª Claret, San Felio, Vapor i Vich.

Recuperació de noms tradicionals amb la democràcia

El primer consistori democràtic electe decidí el 21 de juliol de 1979, la catalanització i canvi dels noms de carrers imposats pel franquisme, amb el retorn als noms tradicionals, una proposta que comptà amb l'aval de les signatures d'un centenar de veïns del poble.

Els noms recuperats dels carrers foren els de Alta i Baixa Creu de Pedra, Barcelona, Canigó, Diputació, Filomena Roca, Nou, Raval, Plaça Major, Avinguda Catalunya, Ripoll, Passeig dels Arbres, Carretera de Monistrol, Montseny, Mossèn Josep Miró, Rectoria, Sant Antoni, Bisbe Solá, Sant Antoni, Sant Antoni Mª Claret, Sant Feliu, Savall, Avinguda del Vallès, Vapor i Vic.

Encara el gener de 1980 tretze veïns del carrer Diputació, demanaren canviar aquest nom pel de carrer «Llevant», canvi que s'aprovà en el Ple del mes de febrer. El juliol de 1982 s'acordà denominar la perllongació del carrer de Sant Antoni com a carrer «Bonaire».

El febrer de 1984 es donà oficialment el nom de carrer dels «Avis Fortuny» en memòria del matrimoni format per Joan Baptista Fortuny i Ferrer (Vilanova, 1879-SL, 1947) i Anna Aragay i

Virolà (1870-1957) i de «Lluís Companys», el president màrtir, als carrers E i F de la zona industrial de Ponsferrer. Els noms dels mestres de nois Josep Albagés i Ventura (Vimbodí, 1877-Barcelona, 1964) i el de la mestra de noies Teresa Pujol i Morell (Barcelona, 1880-1957) també s'incorporaren al nomenclàtor.

El març de 1988 l'Ajuntament aprovà el nomenclàtor oficial de les vies públiques, sense que s'hi presentessin al·legacions.

El Nomenclàtor actual

Vies urbanes

Avinguda de Catalunya
Avinguda de Sant Llorenç
Carrer d'Alta Creu de Pedra
Carrer de l'Agell
Carrer dels Avis Fortuny
Carrer de Baixa Creu de Pedra
Carrer de Barcelona
Carrer del Bisbe Solà
Carrer del Bonaire
Carrer del Calvari
Carrer de Filomena Roca
Carrer de Gallifa
Carrer de Granera
Carrer de la Indústria
Carrer del Canigó
Carrer de Josep Albaigès
Carrer de Llevant
Carrer de Lluís Companys
Carrer del Melitón
Carrer del Mestre Auladell
Carrer del Montseny
Carrer de Montserrat
Carrer de Mossèn Miró
Carrer Nou

Carrer de l'Onze de Setembre
Carrer del Raval
Carrer del Ripoll
Carrer de Sant Antoni
Carrer de Sant Antoni Maria Claret
Carrer de Sant Feliu
Carrer de Savall
Carrer del Serrat
Carrer de Teresa Pujol
Carrer del Torrent Micó
Carrer del Vapor
Carrer de Vic
Carretera de Monistrol
Passatge de la Indústria
Passatge Monistrol
Passatge del Vapor
Passeig dels Arbres
Plaça Major
Ronda del Vallès
Zona Esportiva Municipal
Zona industrial de Les Conques
Zona industrial de Ponsferrer
Zona industrial del Ripoll

Vies urbanes de Comabella

Avinguda de la Mola
Carrer de l'Arquitecte Gaudí
Carrer de les Alzines
Carrer dels Avets
Carrer de la Cova Simanya
Carrer de l'Escultor Llimona
Carrer de Josep Clarà
Carrer dels Liris
Carrer de Lluís Millet
Carrer de Marià Benlliure
Carrer del Montcau
Carrer de Pau Casals
Carrer de Rocamur
Carrer del Romaní
Carrer de les Roses
Carrer de Santiago Rusiñol
Carrer de les Violes
Plaça de Comabella
Zona Recreativa de Comabella

Vies urbanes de Les Marines

Camí del Daví
Carrer de la Baixada de la Font
Carrer de les Baumes
Carrer de la Roca
Carrer de santa Agnès
Passatge del Mont Perdut
Passeig de Les Marines

És a dir que actualment la vila de Sant Llorenç Savall compta amb gairebé una setantena de vies urbanes i cinc zones industrials o recreatives en el seu nomenclàtor.

Jaume VALLS i VILA

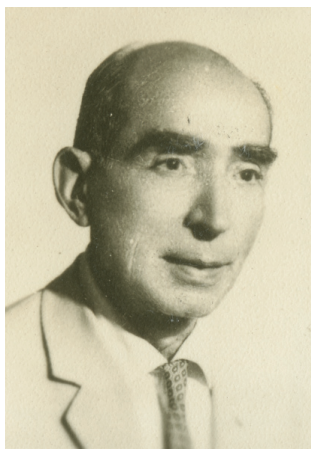

Josep Gras Casasayas

Mestre nacional de Sant Llorenç Savall
1922-1933

El mestre Gras va deixar un molt bon record en tots els alumnes que va tenir al poble. És per això que quan es va inaugurar l'escola nova el 1980 els seus ex-alumnes van demanar que portés el seu nom. I així fou. Per altre cantó els nois i noies del nou centre van fer uns treballs sobre el mestre Gras que llueixen a l'entrada del col·legi. L'honoren i en mantenen viva la presència. Tot i els cent anys passats des de la seva arribada al poble el 1922.

NOTA: Els codis QR inclosos en aquest escrit us adreçaran a un extens material gràfic que era complicat adjuntar en l'article publicat.

Anys enrere el Jaume Valls i Vila d'aquesta revista em demanà d'ocupar-me'n. Sabent que era mestre també pensà en mi. Ara arriba finalment aquest treball. No sé si li hauré fet justícia però d'hores n'hi he passades. Vulgueu rebre aquest petit testimoni

d'un gran mestre. Va dedicar-se a la feina d'educar plenament, s'hi va abocar tot ell. El meu pare es desfeia en lloances quan me'n parlava. Se les mereixia sobradament.

El meu pare me'l va fer conèixer directament. En una visita que li va fer a Sant Vicenç de Castellet se m'hi va endur. Rondava els set anys i a l'hora d'acomiar-nos ens regalà dos llibres. "Cuando los grandes conquistadores eran niños" per a mi i un altre per a la meva germana Rosa que parlava de noies. Molt més endavant el vaig anar a visitar al carrer Aribau de Barcelona ja jubilat quan estudiava. Un piano presidia l'estança on em va rebre. Amant de la música, el tocava.

La literatura il·lumina. Rumiant en una narració que fos indicada, que marqués les línies de força de l'activitat que va realitzar el Sr. Mestre Gras vaig recórrer a una història que es va empescar la Marta Mata (1926-2006), pedagoga. La va explicar en els Jocs Florals d'una escola barcelonina. Penso que a tots ens agraden les històries. I aquestes es fixen en cadascú molt millor que un discurs racional. Perquè apel·len a la raó i als sentiments.

El país de les cent paraules

EL PAÍS DE LES CENT PARAULES, un conte. En presentaré, però, només uns fragments significatius que aniré copiant:

«Una vegada hi havia un país (...) on la gent estava d'allò més contenta; vivien en un poble, ni petit ni gran, i tots es coneixien. Si algun dia dos es barallaven els altres els descompartien; si un es posava malalt, els veïns s'encarregaven de donar-li les medecines i de tenir-li la casa ben endreçada; si un havia de marxar, els amics l'ajudaven a fer les maletes i, quan tornava, l'anaven a rebre. En una paraula: s'estimaven i tot els anava bé.

El menjar era d'allò més bo, perquè com que a la cuina treballaven els millors cuiners i les millors cuineres del poble, mai no els quedava ni cru ni cremat, ni dolç ni salat.

Els nens, ah, els nens!, vivien plegats en unes casetes just a la seva mida. No com aquestes cases de la gent gran on mai no arribes a dalt de la taula, o els peus et pengen quan seus, i ets mssa petit per agafar les coses de l'armari o per mirar per dalt de la barana.

I, finalment, també triaven el secretari que combinava totes les coses: que no juguessin davant de la casa d'un malalt, que a les reunions parlessin tots l'un darrera l'altre, que hi hagués cases i flautes per a tothom, i tot el que cal en un poble així.

Doncs vet aquí que una vegada al País de les Cent Paraules va haver-hi un cas d'aquells que passen una vegada cada cent anys o potser cada mil. El dia de triar el secretari per a l'any següent, no van saber pas triar-lo. I és que hi havia tres nois que tots tres podien ser-ho i això que eren ben diferents.

El primer tenia la més bona vista de tot el poble i més bona oïda. L'anomenaven Ull-viu. El segon, l'anomenaven Traçut, i en bona fe que ho era. I el

tercer, el tercer sí que era un cas ben especial: amb les cent paraules que tenien, o potser cent una, sabia fer les cançons més boniques i parlava molt clar a les reunions. Ell s'havia inventat una paraula: el seu nom, Poeta. L'havien apresat encara que no sabien què volia dir.

Van decidir que els tres, l'Ull-viu, el Traçut i el Poeta anirien a córrer món. El que tornés amb les millors coses per al poble, aquell seria el secretari.

L'Ull-viu venia al davant, amb un carro carregat fins a les baranes. Després venia el Traçut dins de la seva caseta amb rodes... que caminava sola. I després venia el Poeta... amb les mans a la butxaca.

Però veureu que així que va començar a descarregar, l'Ull-viu, per posar cada cosa al seu lloc, no es van entendre:

- Poseu això al rebost — deia. I posaven la fusta sobre els cartrons d'ous i els trencaven.*
- Planteu allò a l'hort... I ja s'emportaven la pedra aquella tan fina, al costat de les cols.*

— Poseu allò de més enllà... I, en voleu de disbarats. Aquesta paraula “disbarats” la sabem nosaltres; ells en aquell moment en feien, però no ho sabien, que és pitjor.

La caseta amb rodes que portava el Traçut caminava ben bé sola, cap aquí i cap allà segons feia girar una roda des de dins. I es parava quan el Traçut estirava un pal.

El Poeta, que venia amb les mans a la butxaca, s'ho mirava sense dir res. Però feia una cara... I la gent gran li deia també: I tu? No portes res?, no portes una cosa, per petita que sigui, però que sapiguem què és i com va? —Ja ho crec— va dir el Poeta-. Us porto moltes i moltes coses, si petites o grans no ho sé. Mireu: Veieu aquesta pedra tan “fina” que us ha portat l'Ull-viu? Doncs es diu “marbre” i serveix per a fer les cases més boniques i no es planta a l'hort, sinó que es porta al “magatzem” del paleta fins que cal. Veieu? Veieu aquesta caseta amb rodes que ha portat el Traçut? Es diu “auto” i serveix per portar les coses i les persones, més de pressa d'un lloc a l'altre, i “s'engega” amb aquesta “maneta”, gira amb aquest “volant”, i avisa amb aquesta “botzina”, i...

És veritat que jo us he portat les “paraules”. I que les “paraules” serveixen molt per viure i ser feliç, perquè un nom per a cada cosa i a cada cosa el seu nom...

Jo proposo – va continuar el Poeta, una idea nova: que aquest any no tinguem el secretari, sinó tres: l’Ull-viu, el Traçut i jo.

Aquest any i sempre! -deien tots.

Doncs que aquell país ja no el coneixeríeu ara, de tant com creix i canvia com els contes i els nens.

Si avui és el País de les Cent Mil Paraules, demà serà el País de les Cent Mil i una.»

La mateixa Marta Mata molts anys després faria una continuació d’aquesta història intitolada: LA PARAULA DE CENT PAÏSOS en motiu del FORUM BARCELONA 2004. Amdues històries es publicaren juntes en un llibret de la Galera de la col·lecció Grumets el 2003. Curiosament el llibret em va arribar des de la llibreria Circus d’Albacete!

Opúscle de l’any 1957

Acte públic d’homenatge al Sr. mestre

El diumenge 16 de setembre de 1956 en Josep Gras pujà a Sant Llorenç. Hi va passar el dia. Estava acompanyat dels seus antics alumnes. Havien passat vint-i-tres anys. Ah, els qui no van poder acudir-hi van deixar constància escrita. Per altre cantó n’hi havia trenta-cinc que havien mort.

Es van recollir els parlaments i altres textos en un opuscle aparegut l’any següent*. En recullo tres mostres:

“Este homenaje -dijo- no lo hacéis a la persona sino a la profesión, y por ello me considero compensado con creces porque soy Maestro, y de volver a elegir lo sería otra vez”. Citat per Francisco Grau.

“Fue una jornada de tanto entusiasmo y de una espontaneidad y sencillez tal como no he visto en cuantos homenajes he presenciado” José Albagés, Maestro Nacional jubilado.

“Y, como entonces y puestos en pié, dirigidos por nuestro querido Maestro, cantamos viejas canciones escolares, aún frescas en nuestras mentes” Pedro Caba.

Inauguració de l’escola nova, 3 de maig de 1925

El nou edifici construït per la Mancomunitat de Catalunya. Alçat al lloc anomenat “les Roquetes”. Amb la cessió del terreny pels esposos Margenat-Roca.

Es va fer festa grossa amb enramades pel carrer, la mainada engrescada mirant-s’ho sorpresa i la presència d’autoritats militars, civils, eclesiàstiques i educatives. No van faltar-hi encesos discursos i en el castellà imposat per la Dictadura (1923-1930). Ara bé, va quedar el record dels quatre mots finals del parlament del rector de la Universitat dits a correuita per si es molestaven “las autoridades”: *“Si us pregunten què teniu a Sant Llorenç contesteu: Tenim unes Escoles de primera i uns mestres de debò”.*

Tancant l’escrit sobre l’efemèride redactat per una noia i un noi (els primers de la classe) apareix la reivindicació femenina. Elles també ansiegen un nou edifici –aleshores hi havia una separació per sexes a les escoles–.

Del Boletín Escolar, 18 de maig del 1925

Josep Gras Casasayas, el Sr. mestre

Nascut a Manresa el 1898 va passar a millor vida el 1978 a Barcelona on residia ja jubilat.

Es casà amb Carme Vendrell i n'enviudà aviat sense haver tingut fills.

Feia estudis musicals però va deixar-los per a fer magisteri. Aquest gust per la música el va saber transmetre després. Val a dir que quan el vaig visitar més endavant, a finals dels seixanta vaig veure el piano que presidia l'estança on em rebé.

Va arribar al poble en la seva primera destinació com a Mestre nacional el 1922. Un Mestre novell i jove. A mitjans de 1933 va deixar el poble per exercir als Grups Escolars Milà i Fontanals de Barcelona.

Boletín Escolar Ensayo Educativo. (d'ara en endavant B.E.)

El Sr. Mestre va encetar aquesta publicació mensual que arribava a les famílies. La presentació era excel·lent, s'imprimia als tallers Minerva de Sabadell. Publicació modesta, era un foli doblegat per la meitat que oferia quatre pàgines de text.

Hi apareixia al final el "Noticiari" amb una relació dels alumnes que havien millorat; els primers de la classe; els que havien obtingut una millor puntuació. Hi consten també les noies tot i estar separades dels nois. Es veu en el B.E. (19) maig de 1925. En números posteriors desapareix aquesta relació de "millors".

Quan arribi la República (1931) passarà a redactar-se en català.

Al B.E. (46) maig de 1931 s'hi llegeix: "Al govern de la República, donem les més expressives gràcies, per deixar emprar la nostra estimada parla a l'Escola".

Mostra dels butlletins escolars

Una organització interna en COMISSIONS

Al B.E. (51) novembre de 1932 hi apareixen les Comissions pel curs 1932-1933. En assemblea general del 20 de setembre se n'elegiren els responsables. No citaré els noms dels tres o quatre membres de cadascuna però sí que les relaciono: Biblioteca - Butlletí Escolar - Camp i Jardineria - Concursos - Correspondència - Creu Roja Juvenil - Excursionisme - Festes i Esport - Govern - Higiene - Material - Mutualitat.

Sembla que cada xicot estava enquadrat en una Comissió i n'eren una cinquantena de sagals.

Mobiliari MONTESSORI, mobiliari de luxe

Hi havia l'edifici nou enllestí però no es podia obrir. Hi faltaven els mobles.

La pedagoga Maria Montessori (1870-1952) es va entregar a l'educació dels xics. Vetllava perquè el mobiliari fos a la mida dels infants. Taules, ca-

diures, armaris, fins i tot les tasses del wáter s'adequaven a l'alçada de la canalla. A Barcelona se la seguia en alguns centres. Fins i tot ella mateixa hi feia visites seguint-ne els passos. Però amb la Dictadura van ser clausurats i se'ls va incautar el mobiliari.

Anècdota

El meu pare m'havia explicat com el meu avi -Jaumet, li deien- va resoldre el problema. Es va presentar a Barcelona, a l'ajuntament. Va anar de cara a l'en-carregat dels magatzems municipals on dormia el mobiliari Montessori. Al migdia el va convidar a un bon àpat. En acabat amb els efluvis de l'anís i el fum del caliquenyo li va demanar que obrís els magatzems. El Jaumet va anar a contractar un parell de camions, quatre camàlics i a carregar s'ha dit. Fal-taven cordes doncs les va anar a cercar. A fe de déu que van estibar taules, cadires, armaris en els vehi-cles. I cap a Sant Llorenç que falten mobles!

Negra nit descarregaren el taulam i el cadiram. Això sí, en acabat va despertar l'amo de la fonda per a oferir un sopar merescut a la colla de pencaïres de Barcelona. L'avi estava a totes.

Així es va poder procedir a la inauguració tan espe-rada de les Escoles noves el 3 de maig de 1925.

EXCURSIONISME mensual

Una tarda al mes sortien del poble. Sempre s'aprofitava aquesta activitat en algún sentit pedagògic.

Per exemple el 30 de setembre de 1931 tot sortint a la font de can Llogari van mesurar la cabuda de la bassa on van a parar-hi les aigües. He trobat el treball en una llibreta del meu pare passat en net amb la ploma i un dibuixet (veure codi QR).

També consta la ressenya de l'excursió a Barcelona. Un dia apretat de visites. Es van sorprendre amb la visita de l'Escola del Mar de la Barceloneta. Un edifici de fusta alçat a la platja, lloc d'activitats a l'aire lliure. Va deixar molt bon record perquè me n'havia parlat, el meu pare.

En Josep GRAS també atenia els adults que volien aprendre més els vespres. He trobat la referència d'una extensa visita a Manresa que va durar dues jornades.

Fotocòpia del treball escolar del meu pare

Biblioteca escolar i pública

Instal·lada a les noves dependències escolars de vaillets obria en l'horari docent i els diumenges al matí d'11 a 12. Iniciada amb més de dos-cents llibres. Es demana contínuament la col·laboració d'Entitas i particulars que simpatitzin amb la labor cultural que s'hi realitza. B.E. (19) setembre de 1925.

El meu pare va adquirir el gust per llegir en edat primerenca. I hi va perseverar després. Ell mateix a casa es va ordenar els seus llibres amb una classificació. Fins i tot tenia un exlibris (llibre de) que estampava a cada exemplar: *"Biblioteca Gentil de Josep Valls"*.

Es va posar de moda el llibre d'Amicis, «CORAZON, diario de un niño». Una narració que s'hi inclou: *"De los Apeninos a los Andes"* va ser convertida en una sèrie animada japonesa –1976– per a la TV.

Va ser tot un èxit presentada amb el nom del nen protagonista, MARCO. Mira que n'hi van passar abans no va trobar la seva mare!

Butlletí dels mestres, revista per als mestres

Era una publicació pedagògica del Consell de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Era quinzenal. El Sr. Mestre Gras hi va col·laborar almenys dues vegades. Els treballs van aparèixer al diari ARA a la secció de peces històriques.

El primer vaig aconseguir-lo sencer de la revista a la Biblioteca de Catalunya de l'edifici de l'antic hospital de la santa Creu a Barcelona. Intitolat *"El carnaval a l'escola"*, 15 de febrer 1932: Sobre la festa reunides les comissions de "Biblioteca" i "Festes i Esport" acorden d'organitzar una exhibició de caracteritzacions. A més a més cadascú havia de fer un parlament adient al personatge. S'hi va presentar: Francesc Macià (*Fermín Galán*), Pagès català (*Marcel·lí Domingo, aleshores Ministre d'Instrucció Pública*), un Íber, un pallaso i tipos aragoneses (*Mestre Millet i cantaires*).

Una orquestra infantil amb els seus instruments de juguina acompanyen la marxa *"Volga"* que toca la gramola (va adquirir aquest tocadiscs i sovint promovia audicions musicals).

Mostra del butlletí dels mestres

Finalment a l'article es treuen onze conclusions. La darrera fa: *"Els joves ex-alumnes que han vingut –també pocs– hauran vist com el Carnaval ens produïa un gaudi honest i gens xabacà. En prendran exemple?"*.

El segon treball també l'he aconseguit. Parlava sobre un joc que feia soroll entre la canalla. Era el YO-YO. El mestre en va treure un bon partit fent tot de propostes a l'escola. En un dietari el pare comenta que li van pujar el nou joc de Sabadell les germanes grans.

Aprofitant aquesta fervorosa rebuda va organitzar la Primera Festa de la Poesia, els JOCS FLORALS JO-JOÍSTICS. La Flor natural la va guanyar el Francesc Grau –13 anys–. Així deia:

*El jo-jo, i no us ho creureu,
Prové de l'antiguitat,
Puix a Grècia ja el veurieu
En molts casos dibuixat.
Quan el jo-jo va més en dansa
És en el segle disset
I la cort del rei de França
Sempre en té un en el ditet.
Fa tres mesos que reneix
I tot-hom està comprant-lo,
Per divertir-se ell mateix
O a un altre amic regalar-lo.*

B.E. (52) febrer 1933

Correspondència

Els sagals s'escrivien cartes amb altres de més lluny. Ho feien amb algunes escoles properes de Sabadell, però també amb vaillets de Castella, de Galícia. Ah i també amb belgues, de les Escoles Decroly d'Uccle rebien *"Le courrier de l'École"*. I quan el Doctor i Pedagóg Decroly morí van enviar-hi una carta de condol.

B.E. (51) novembre 1932.

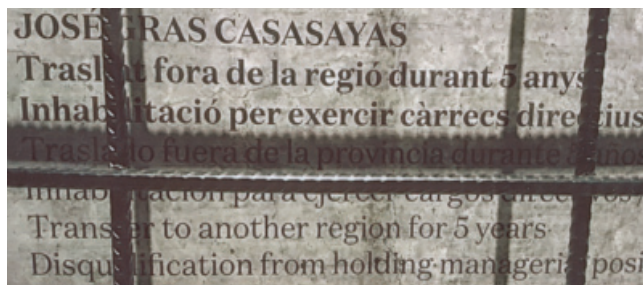
Exposició al CCM Born (fins el març de 2022)

"Per una Educació en Llibertat. Barcelona i l'Escola 1908-1979"

Quan acaba el recorregut hi ha una aula com les d'abans amb pupitres, a la paret hi ha escrits els noms dels mestres represaliats quan van començar els quaranta anys de dictadura. Un enreixat els mig tapa.

Efectivament s'hi troba: José Gras Casasayas. El van enviar lluny, a un poble de León, Burón, més de cinc anys a treballar com a docent.

Uns ex-alumnes li van preguntar si volia saber qui l'havia denunciat. Es va saber més endavant. Ell contestà que no volia saber-ho, que no volia guardar rancúnia contra ningú.

Llista de mestres represaliats on s'hi llegeix el seu nom

El país de les cent mil paraules i una

Lligant el conte del començament em sembla que el Sr. Mestre Josep Gras Casasayas reuní les qualitats a bastament dels tres candidats a secretari.

Com a **Ull-viu** va saber obrir els ulls dels seus alumnes a veure què hi havia rere les muntanyes que encerclen el poble amb la **correspondència**, les **lliçons ocasionals** quan els parlava de temes vius, del moment. Trepitjaven el terme del poble amb les **excursions** i també més enllà.

Com a **Traçut** els va procurar el gramòfon per a escoltar música; la seva ràdio era seguida pels qui s'acostaven a ca seva. Encantats amb l'arribada del cinema mut els explicava que a Sabadell ja tenien films parlats!

Com a **Poeta** els va procurar llibres a gavadals des de la BIBLIOTECA. Llegir, llegir i comentar les lectures ells mateixos davant els companys. La creació dels JOCS FLORALS, provant de confeccionar nous escrits.

I sí que va ser Sant Llorenç el poble de les CENT MIL PARAULES i UNA.

Jaume Valls Droguet

Terrassa, 19 d'agost 2022

AGRAÏMENTS

Principalment al Joan Roma que em va proporcionar una carpeta on el seu pare guardava escrits i fotografies i un altre plec amb uns quants Butlletins Escolars. Oh, si els tinguéssim tots!

El meu pare guardà una gran quantitat de llibres escolars de quan ja era un ganàpia. Dietaris amb un esquema: Notícies de casa; del poble; de Catalunya; d'Espanya i del Món. M'hi he submergit i n'he tret força dades. Escrivia una frase de cada aspecte. Anava alternant la llengua catalana i la castellana.

Als amics que han llegit amb generositat i paciència el treball. Han col·laborat polint-lo.

Als companys de la revista LACERA que han vist amb bons ulls el tema que els he presentat. Ja he dit al començament que també m'ho havien proposat. No sé si hauré satisfet llurs expectatives, ni les teves apreciat lector que has arribat fins aquí.

Vaig consultar a la regidoria de cultura de l'ajuntament i també a la secretària de l'escola Josep Gras però no tenien cap material a mà. Després anant a la biblioteca de Rosa Sensat de Barcelona vaig trobar la Ma Pau Raga que em va atendre gentilment, em facilità materials i em donà pistes interessants. Li agraeixo especialment la seva ajuda.

Si aparegués nou material estaré encantat de completar aquest article. Els comentaris també seran ben rebuts.

Edicte de l'any 1601

a la Parròquia de St. Llorenç Savall

*Singular document conservat a la
parròquia de Sant Llorenç Savall,
escrit en català de l'època.*

*Edicte d'una visita episcopal feta
l'any 1601 pel Bisbe de Barcelona
ILDEFONS DE COLOMA I DE MELO*

(Elda, Alt Vinalopó 1555

Múrcia, 1606)

Bisbe de Barcelona

(1599-1603)

*Surt esmentat el rector de Sant
Llorenç Savall, Gabriel Andreu.
El document està segellat i firmat
pel Bisbe, i consta de la signatura
del rector i del vicari del Bisbat.*

Peu de pàgina

El document consta de 17 clàusules referents a la parròquia de Sant Llorenç Savall, en eferència al culte litúrgic i administratiu de la parròquia.

Edicte

Nos, don Alonso Coloma, per la gràcia de Deu i la Santa Sede apostolica, Bisbe de Barcelona i del Consell de Sa Majestat, com en la visita de la iglesia parroquial de Sant Llorenç Savall del meu bisbat de Barcelona el dia dit de vall, seria per nos çeta y serian trovadas moltras cosas que proveir, consentiments al servei de Deu be y utilitat de dita iglesia es necessari per las provisions per nos çetes surtescan son degut egecte y vinguen a noticia de las personas las cuas aquelles poden compendre. Manan perço a tenor de las parts, en virtud de santa obediència al rector o vicari de dita parroquia y al altre dells asoles, que lo primer diumenge o çesta manada mentres la multitud del poble estarà juntada per oyr

la misa major del cual dia comensa a correr lo termini en las nostras ingrascrites provisions perque sigui en ven alta e inteligible publiquen a tot hom generalment los baix escrits provisions en lo discurs de dita visita çetes.

1. Primo, manem als obrers de la yglesia parroquial de Sant Llorenç Savall dins un mes proxim sots pena de vint sous, çaran çer unes cortines y sobradell de or i pell per de sobra del sacrari.
2. Manem a dit rector y obrers que tinguen una bona custodia i guardia dels vasos de plata i ornamentals de dita iglesia i aquells reparin en lo necessari.
5. Item, manem a dits obrers que dins un mes proxim sots pena de deu lliures, y en subsidi del coro, çacin çer una caixa o armari y que es çacin tants calaixos y abresclan quants

basins sia en dita yglesia en los cuas manam, sots dita pena, que tos los bassins posar los diners dins los baixos de dits calaixos i non es trauran los diners si no per les cosas necesaries de dita yglesia.

4. (Il·legible per restaurar) a mans del rector o vicari tots los diners que trovaran de çharitats en dits bassins y que an de eixir de dita Iglesia posaran aquets en dita caixa o armari en los calaixos de dits bassins respectivament y que lo dit llibre en lo cual se contindran las entrades y eixides de los dits diners aunque recondit y quant en dins de dita caixa o armari de tal manera que no estiga en poder de dit rector ni obrer.
5. Item, manem ates los que denen a la yglesia per cuasavol causa o raó que lo dente que sots dita pena dins de sis mesos proxims donen y paguen a dits obrers los que par ells y que sent dells respectivament degut, altrament, si dins dit termini no hauran pagat, manem a dit rector os

publique per excomunicat.

6. Item, manem a tos los qui an tinguda administració de dita Iglesia així del bassi de la obra com de las animas y altres que de non donem compte y rao de aquell a dit rector i obrers dins dun mes proxim sots dita pena.
7. Item, manem a dit rector sots dita pena de vint lliures y en subsidi de excomunicació que per cada volta que es dexara de fer i que un dia de cada setmana vaja a dita yglesia de San Feliu de Balnearcara, sogragania de Sant Florens Savall, y en aquell çassa un cantar de animas amb un nocturn o laudes de morts y que del bassi de las animas de dita Iglesia sia donat de charitat a dit rector o vicari a quiscun dels dos reals de charitat.
8. Manem a dit rector que sots dita pena que tots los cantors de animas que çan en dita parroquia de Sant Florens Savall los capellans que cantaren estiguin en lo lloch y no puguin cantar çora de aquell i que en

dits cantars digan un nocturno o laudes de morts y que així mateix sia donat a dit rector y capellans que assistiren en dits cantars dos reals de charitat a quiscun dels del bassi de las animas de dita parroquia.

9. Item, manem a dit rector i obrers sots dita pena que dones de charitat del bassi de las animas a n'Anton Valmera, prevere del regne de França residint en dita Iglesia, lo cual celebra missa per dites animas y que haventi diners sobrats en dit bassi no faltant per dit rector y vicari los quals admeten a dits cantars de animas que es çaran a dita yglesia.
10. (Il·legible per restaurar) manem a dit rector y vicari restituir als obrers de la sogragania de Sant Feliu de Balnearcara (il·legible per restaurar) restituir quaranta reals li donaran per comprar un pali, lo cual manem a dits obrers çasan fer.
11. Item, manem a dit rector sots pena de vint i cinc lliures per cada volta que dexan de

fer, que cada diumenge y çesta manada vaja, o envia lo vicari a dita sogragaria, per dir i celebrar missa als parroquians de aquella que quescun any com primer dia de cuaresma vaja (il·legible per restaurar).

12. Item, manem a dits obrers de la sogragania que sots pena de una lliura donen llibrament al rector o vicari que anira a dir missa la casulla o ornaments de manera per dir i celebrar aquella.
13. Manem a dit rector sots pena de deu lliuras que cada diumenge publiqui i amonesti a la trona los cantars de animas y de particulars que en la setmana següent se tenen que celebrar y que aquells que donen comte als dits obrers per poder proveir la caritat que tindra que rebre.
14. Item, manem a dit rector sots dita pena que dins vuit dies proxims restituisca a dits obrers y que te alguns particulars los banchs y escanbells que son poder de aquells.

15. Item, establim y ordenam y manem a dit rector sots dita pena que fassa senyal amb alguna compana quant se voldra celebrar alguna missa privada a eecte que los de dita vila que voldran oyr aquella puyan acudir a oyrla.
16. Item, manem a dit rector sots pena de una lliura per cada volta que dexara de fer que tots los diumenges apres de vespres fassa senyal dalguna campana y convoque lo poble a la yglesia, al cual ensene la doctrina cristiana segons esta ordenat en las constitucions de mi sinodo.
17. Item, manem que lo present edicte sia publicat en dita parroquia y sugragania y despues agixat a la paret dins dita Iglesia parroquial en lloch patent y de la publicació de aquell se ratifiqui a mi davall lescriu dat en la parroquia de Sant Florens Savall de nostre Bisbat de Barcelona, a XIII del mes de març, dins de la nativitat de nostre senyor MDCI

Ildefons de Coloma i de Melo,
bisbe de Barcelona
(Elda, Alt Vinalopó, 1555 - Múrcia, 1606)

Gabriel Andreu,
rector (1599-1604)

Pere Dalmau,
vicari del Bisbat de Barcelona,
notari

L'edicte va ser llegit en veu alta al poble el dia 25 de març del mateix any pel rector Gabriel Andreu.

Segell de lacre del Bisbe de Barcelona

1
 2
 3
 4

OS DAX. Nos lothoma per la gracia de Deu y de la s. sede aplice bisbe de Bar. y del consell de sa Mag. Comen la Rota
 de la yglesia parrochial de Lorenç de Cauall de meribut de Bar. Lo die pñe y de uall scriu per nos feta Sajam trobada mltas
 cosas que prouehir conseruents al feruy de deu be y utilitat de dita yglesia es necessari perq. las prouisions per nos fetas sone
 tescan son de que effete vinguen anaticia de la personas las qualis aquellas poden compen den Manam Perco Abtenor de la
 pñs en virtut de sancta obediencia al Rector o vicari de dita parrochial y al Mac delli arole quel primer diumen ge
 no feta manada mentar la multatue del poble estara asuntada por oyr la missa mayor del qual dia Comensa a ller
 Lo termini en las rras infra prouisions prefigie abreu Alta Inaligible; publicqueu a tothom generalment las bair
 scritas prouisions en lo discurs de dita Orista feta
 Primo manam als obres de la yglesia parrochial de Santa Lorenç Cauall que dñs Inmes proxim sot pena de Vire soue Janan
 fer unas cortinas y robeses de or y peles per d'effora del sacari
 Item manam adits Rector y obres que tinguen en bona custodia y guarda los Vasos de plata y ornament de dita yglesia y aq
 repaeren en lo necessari
 Item manam adits obres que dñs Inmes proxim sot pena de Vire lliures y en subrid del xcoi fas en fer Masaxa o armari afficar ala
 paret de la yglesia abier claus differentes de las qualis ne tinga una lo Rector y los Mac los dñs obres y en dita co armari que fana
 e ante calaxos abier claus quanto bairins hia en dita yglesia en los qualis manan sot dita pena a que tot los bairiners posan cordines
 de dñs bairins que dñs alaxos manan trauren los dñs sino per casos necessaris ad dita yglesia
 Item manam adits obres que dñs Inmes proxim sot pena de Vire lliures y en subrid del xcoi fas en fer Masaxa o armari afficar ala
 paret de la yglesia abier claus differentes de las qualis ne tinga una lo Rector y los Mac los dñs obres y en dita co armari que fana
 e ante calaxos abier claus quanto bairins hia en dita yglesia en los qualis manan sot dita pena a que tot los bairiners posan cordines
 de dñs bairins que dñs alaxos manan trauren los dñs sino per casos necessaris ad dita yglesia

Item manam adit Rector o Vicari tot los dits que trobaran en lo qual se trobaran
manam del Rector o Vicari tot los dits que trobaran en lo qual se trobaran
en dita casa o Armari en lo qual se trobaran en lo qual se trobaran
y lo qual se trobaran en lo qual se trobaran en lo qual se trobaran
ni obres

Item manam adit Rector o Vicari tot los dits que trobaran en lo qual se trobaran
manam del Rector o Vicari tot los dits que trobaran en lo qual se trobaran
manam del Rector o Vicari tot los dits que trobaran en lo qual se trobaran

Item manam adit Rector o Vicari tot los dits que trobaran en lo qual se trobaran
manam del Rector o Vicari tot los dits que trobaran en lo qual se trobaran
manam del Rector o Vicari tot los dits que trobaran en lo qual se trobaran

Item manam adit Rector o Vicari tot los dits que trobaran en lo qual se trobaran
manam del Rector o Vicari tot los dits que trobaran en lo qual se trobaran
manam del Rector o Vicari tot los dits que trobaran en lo qual se trobaran

Item manam adit Rector o Vicari tot los dits que trobaran en lo qual se trobaran
manam del Rector o Vicari tot los dits que trobaran en lo qual se trobaran
manam del Rector o Vicari tot los dits que trobaran en lo qual se trobaran

Item manam adit Rector o Vicari tot los dits que trobaran en lo qual se trobaran
manam del Rector o Vicari tot los dits que trobaran en lo qual se trobaran
manam del Rector o Vicari tot los dits que trobaran en lo qual se trobaran

Item manam adit Rector o Vicari tot los dits que trobaran en lo qual se trobaran
manam del Rector o Vicari tot los dits que trobaran en lo qual se trobaran
manam del Rector o Vicari tot los dits que trobaran en lo qual se trobaran

Item manam adit Rector o Vicari tot los dits que trobaran en lo qual se trobaran
manam del Rector o Vicari tot los dits que trobaran en lo qual se trobaran
manam del Rector o Vicari tot los dits que trobaran en lo qual se trobaran

- que fentantant segons el costum de la dita ciutat de Barcelona, i a quicunq. dels dits batxins
matex sia donat de fiantat adit Rector y Capellani, que arrisfiran en d'vantans de Reals de fiantat a quicunq. dels dits batxins
de las Animas. d'editas parrochial.
- 9 Item manam adit Rector y Capellani, que si donen fiantat d'editas Animas y quicunq. d'editas Animas sobrants en dit baxi no faltaran per
d'franca residint en dita ylesia lo qual celebre missa perdidas Animas y quicunq. d'editas Animas sobrants en dit baxi no faltaran per
dit Rector y Capellani lo qual celebre missa perdidas Animas y quicunq. d'editas Animas sobrants en dit baxi no faltaran per
- 10 Item manam adit Rector y Capellani, que si donen fiantat d'editas Animas y quicunq. d'editas Animas sobrants en dit baxi no faltaran per
dit Rector y Capellani lo qual celebre missa perdidas Animas y quicunq. d'editas Animas sobrants en dit baxi no faltaran per
- 11 Item manam adit Rector y Capellani, que si donen fiantat d'editas Animas y quicunq. d'editas Animas sobrants en dit baxi no faltaran per
dit Rector y Capellani lo qual celebre missa perdidas Animas y quicunq. d'editas Animas sobrants en dit baxi no faltaran per
- 12 Item manam adit Rector y Capellani, que si donen fiantat d'editas Animas y quicunq. d'editas Animas sobrants en dit baxi no faltaran per
dit Rector y Capellani lo qual celebre missa perdidas Animas y quicunq. d'editas Animas sobrants en dit baxi no faltaran per
- 13 Item manam adit Rector y Capellani, que si donen fiantat d'editas Animas y quicunq. d'editas Animas sobrants en dit baxi no faltaran per
dit Rector y Capellani lo qual celebre missa perdidas Animas y quicunq. d'editas Animas sobrants en dit baxi no faltaran per
- 14 Item manam adit Rector y Capellani, que si donen fiantat d'editas Animas y quicunq. d'editas Animas sobrants en dit baxi no faltaran per
dit Rector y Capellani lo qual celebre missa perdidas Animas y quicunq. d'editas Animas sobrants en dit baxi no faltaran per
- 15 Item manam adit Rector y Capellani, que si donen fiantat d'editas Animas y quicunq. d'editas Animas sobrants en dit baxi no faltaran per
dit Rector y Capellani lo qual celebre missa perdidas Animas y quicunq. d'editas Animas sobrants en dit baxi no faltaran per
- 16 Item manam adit Rector y Capellani, que si donen fiantat d'editas Animas y quicunq. d'editas Animas sobrants en dit baxi no faltaran per
dit Rector y Capellani lo qual celebre missa perdidas Animas y quicunq. d'editas Animas sobrants en dit baxi no faltaran per

constitutions de me Jrod

Item manam quelo pñe re l'dicta sua publicat in ditas parrochias y suffraganea y desproi affiat alaparet dividita y glesia
parrochial enloch pñe re y de la publicatio de aquell necesiffiqueu amé not. Duall scrit Dat Ena Parrochia de
Sanct Lorenç caual de mōre bñbat de Baya. A xij de mes de Mars any de la natiuitat de nostre
Senor M D c j

Halef. epus barcinon^{sis}

Nullus amoveat

conal x cois

fuit publicat die Vigesi^{ma} quinta
mensis^{is} annove supra
Gabriel Andreasp^{er} do

del^{la} del vicariat en de Baya

La foradada de la Sagristia

El malson dels caçadors de conills

Seguint el rastre d'una possible font al Torrent Bo, amb el Quim Solbas vam trobar-nos amb aquesta foradada el 3-4-2015. Més tard vam ensopegar amb una descripció d'en Lluís Vergés i Solà que hi coincidia plenament: «La 'Sagristia' és una esquerda profunda en un mur de pedra la qual, segons els caçadors, tenia quelcom de misteriosa, puix que, en l'empait dels gossos, els conills desapareixien dins l'esquerda i no se'ls podia atrapar. Un dia, un caçador intrigat va anar a la banda oposada de la roca i s'adonà que els conills sortien per l'altra esquerda que allí es trobava i que totes dues es comunicaven. Així es diu i així ho repeteixo jo, bon llegidor».*

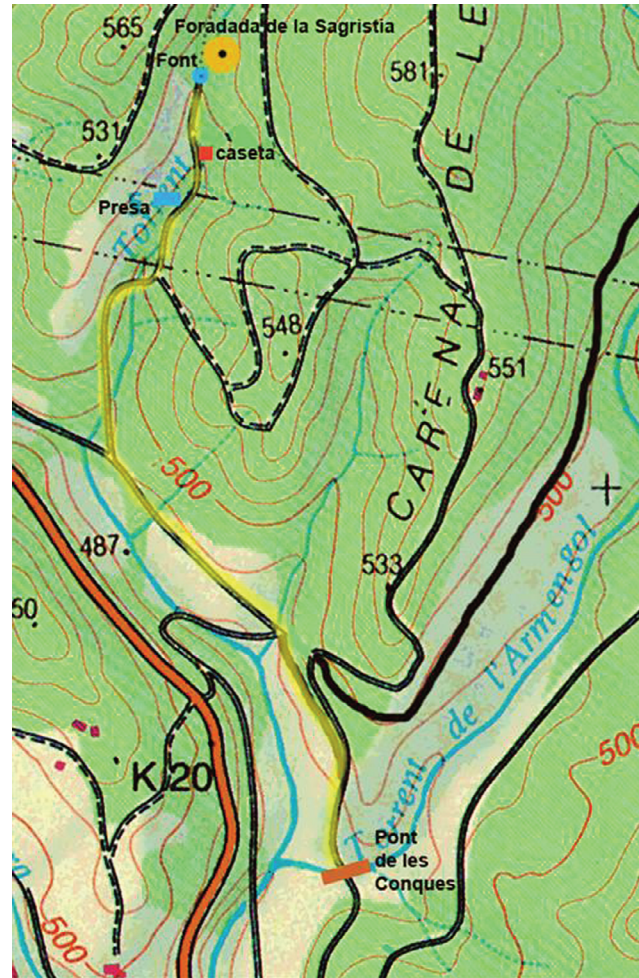
Situació

Situats a la punta del carrer vapor de Sant Llorenç Savall, deixarem enrere l'asfalt travessant el pont de Les Conques. En pocs metres trobarem un trencall amb indicador, nosaltres seguirem pel de l'esquerra, ran de riu Ripoll. Més enllà trobarem un segon trencall indicat, aquest cop sí que prendrem el trencall de la dreta. La pista remunta i es manté pel vessant hidrogràfic esquerre del torrent Bo. Sota els pals d'alta tensió i a la nostra esquerra, trobarem una resclosa artificial. Poc més enllà creuarem el torrent i passarem a frec d'una caseta d'obra. Seguirem un fil de corriol que, darrere d'unes canyes ens descobreix la bassa-font del Torrent Bo. Uns vint metres enllà i continuant pel mateix vessant del torrent, seguirem una traça de corriol parant atenció a les parets de la cinglera a l'altra banda del torrent, bo i trobant l'entrada de la Foradada de la Sagristia.

Descripció

Diàclasi perpendicular i a frec del torrent Bo que, per efecte del retrocés del cingle, ha esdevingut una foradada.

En efecte, la diàclasi generatriu N 293 travessa en més profunditat que els sis metres de recorregut de l'actual foradada, i a l'altra banda es pot veure

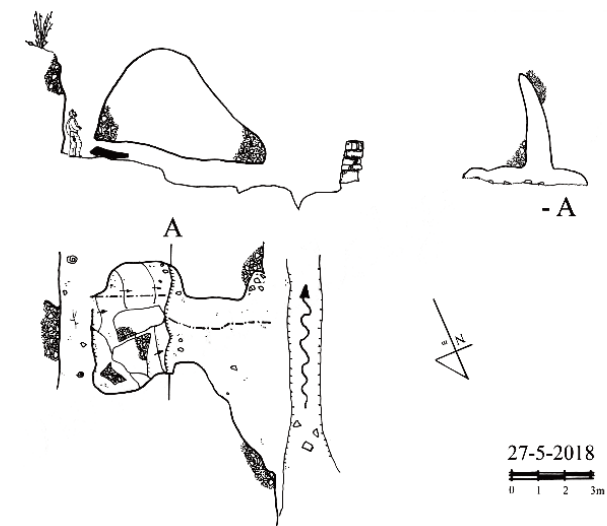

Croquis de la situació de la Foradada de la Sagristia

com també entalla el paquet de conglomerat carbonàtic. En dies de pluja, l'aigua circula per aquesta diàclasi. Una segona diàclasi paral·lela al torrent (el passadís que avui ha quedat rere els blocs) facilità que el successiu pas de l'aigua del torrent i la meteorització de la base dels gresos acabessin per fer cedir, per gravetat, el bloc diaclasat.

Bibliografia

- VERGÉS i SOLÀ, Lluís. *Foranies i altres coses de Sant Llorenç Savall*. Guia il·lustrada d'un poble reblert d'història. 1971.

Treballs arqueològics al Castell de Pera

Les restes que es conserven del Castell de Pera es troben situades a 739 msnm, en el sector sud-occidental del municipi de Sant Llorenç Savall (Vallès Occidental) sobre un promontori rocós situat a la Serra del Castell de Pera.

Aquest assenyalava el confí septentrional del Vallès, sent el centre jurisdiccional del territori que a l'Alta Edat Mitjana es coneixia pel nom de Lacera, que es correspon amb el terme de Sant Llorenç Savall i el sector nord-occidental de Castellar del Vallès, incloent-hi les parròquies de Sant Feliu de Valldàrcara, Sant Llorenç Savall, la vall de Mur i els llocs de Vallverd i Cadafalc (FERRANDO, 1997: 129-132). Tota aquesta zona es trobava intensament colonitzada ja a la segona meitat del segle X, i devia tenir certa importància estratègica i econòmica.

El terme de Pera apareix esmentat per primer cop el 1017. Un any més tard, es documenta ja un castell de Pera com una de les afrontacions d'un alou de Castellar que venen Senegunda i el seu fill Isarn als comtes de Barcelona. L'existència de la fortalesa de Pera al llarg del segle XI es pot constatar en diversos documents on es menciona l'esmentat castell com a límit d'alguna propietat. El 1065 n'era el senyor Gerbert Donuç, el qual el va llegar en el seu testament a la seva filla Nèvia.

Durant la major part del segle XII va estar en mans d'una família que va prendre el nom del terme castral. El 1176 apareix en mans de Bernat Vilar (el canvi de família es degué dur a terme després del casament de Guilleuma- vídua de Ramon de Pera- amb Bernat de Vilar). Durant el segle XIII el castell passa per les mans de diversos propietaris (Ramon Carner el 1228; el vescomte de Cardona; Arnau Vernet el 1266; Pere Marquès el 1287). El domini de la família Marquès sobre el castell de Pera durarà gairebé un segle i no serà fins el 1365 que Andreu Marquès va traspasar el castell al monestir de Sant Jaume de Vallparadís de Terrassa. El 1378 va passar a formar part del patrimoni de la família Sentmenat, on restarà molt probablement fins a la desaparició dels senyorius. Pel que fa a l'església de Santa Maria,

situada a l'interior del castell, tot i la seva factura romànica (datable en els inicis del segle XI), i la seva perfecta integració amb el clos emmurallat, no en tenim cap mena de documentació escrita fins al 1378, any en el que consta un debitori signat per Pere de Sentmenat, senyor del castell de Pera, en favor dels administradors de la capella de Santa Maria (AA.DD., 1976).

Poca cosa més es podia dir de moment sobre aquest temple fins al 1736, any en el qual es va realitzar el trasllat de la seva imatge de la Mare de Déu a l'església de Sant Llorenç, donat l'estat ruïnós de la capella.

El Castell de Pera ha estat enclau de diversos estudis realitzats per historiadors locals i excursionistes al llarg de la seva història, però fins a l'any 2002 no es va fer la primera campanya arqueològica seguint el mètode científic i amb l'autorització del Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya. Aquesta va ser dirigida pels arqueòlegs Jordi Guàrdia i Goretti Vila i es va basar en el desbrossament i delimitació de les diverses estructures que formen el castell.

Intervenció arqueològica i restauració al desembre de 2021

Els treballs d'intervenció arqueològica es van iniciar amb la neteja de tot l'espai comprès pel Castell de Pera. La vegetació crescuda en aquest espai des de l'última actuació l'any 2002, impedia veure la majoria de les estructures i àmbits que formen part del castell.

A l'entrada d'aquest, es van desbrossar i netejar els dos dipòsits d'aigua, deixant a la vista el seu perímetre i l'arrebossat original de color vermell de les parets, formades per carreus rectangulars de mida mitjana, lligats amb morter, amb un gruix d'uns 0,90 m aproximadament i amb una potència conservada variable. El dipòsit 1 presenta un perímetre complet tancat, mentre que el dipòsit 2, només consta de 3 parets visibles.

Aquests dos dipòsits es troben adossats a la paret sud de l'edifici de la capella. Aquesta conserva tota la seva planta sencera i l'accés original, una obertura de 0,50 m per la seva part externa, que s'eixampla fins a 1 m per l'interior, situada al seu mur meridional. Els murs d'aquesta capella, construïts amb carreus de mida mitjana de formes

quadrades i rectangulars, lligats amb morter, i amb un gruix de gairebé 1 m, també van ser desbrossats. Durant la neteja de tot l'interior d'aquest edifici eclesiàstic, per una part, es va delimitar l'estrat d'enderroc i un forat d'espoli, i per l'altra, es va recuperar l'estat final del sondeig realitzat l'any 2002 a la zona de l'absis, arribant així a l'estrat geològic.

Adossat a l'angle nord-oest de la capella, es va netejar una estructura semicircular, corresponent a un forn. Aquesta presenta un mur de carreus de mida mitjana de formes variables, de planta semicircular amb un diàmetre d'1,50 m l'espai intern, del qual arrenquen les restes d'una petita volta fet amb blocs de pedra escairats. La base d'aquest forn és un enllosat format per fragments d'una pedra de molí reaprofitada.

A continuació, es va desbrossar i netejar totes les estructures situades al nord de la capella, recuperant així l'estat del jaciment tal com va quedar després de la intervenció de 2002. En aquest espai destaquen dos murs amb cantonada que delimiten un àmbit intern.

Vista general de l'àmbit intern delimitat

En dos punts concrets d'aquests murs es van fer un parell de sondejos arqueològics. El sondeig 1 es va obrir al tram del mur en direcció NO-SE. En aquesta zona del mur delimitat en planta s'intuïa una possible porta d'accés i es va decidir actuar en aquest punt per confirmar aquesta hipòtesi. Finalment, es va poder documentar l'entrada a aquest àmbit.

El sondeig 2 es va obrir al mur en direcció SO-NE. En aquest punt es va poder delimitar en planta la resta d'aquest mur que no es va localitzar a les excavacions del 2002.

Aquests dos sondejos van permetre acabar de definir aquest àmbit intern dins del castell amb el seu corresponent accés. Un cop delimitat aquest àmbit, es va fer el rebaix de tot el nivell superficial de l'interior d'aquesta habitació, deixant vist tot el nivell d'enderroc.

Pel que fa als treballs de restauració, tenint en compte les problemàtiques, els factors d'alteració i l'estat que presentava el castell, es va decidir portar a terme un tractament d'urgència basat en l'estabilització, consolidació i protecció de les estructures que mostraven més perill d'enderroc i una major desestabilització.

La major intervenció d'urgència que es va realitzar va ser la reintegració volumètrica a la muralla de la zona occidental. Els fonaments estaven construïts a sobre la roca natural, però aquesta mostrava fins a quasi un metre d'erosió i desgast. Per tant, la muralla es mostrava sense fonaments i amb un alt perill d'enderroc.

Els treballs es van centrar en una reintegració matèrica a la part inferior en sec, assegurant així, un assentament de la muralla i la protecció de la roca natural que quedava conservada. Aquesta construcció es va realitzar amb pedres del mateix

enderroc del jaciment, extretes durant la intervenció arqueològica anterior. Les pedres es van aplicar de manera ordenada i intentant ocupar la màxima superfície possible per assegurar l'estabilització. Per evitar el que s'anomena un "fals històric" es va aplicar una malla de color blau per separar l'original de la part afegida.

També es va realitzar una fixació mitjançant morter de calç hidràulica a les dues esquerdes verticals de la torre dels Vernet i a algunes zones puntuals d'algunes estructures com per exemple el forn. Aquest tipus d'intervenció es realitza per evitar una major penetració dels factors ambientals a l'interior del mur, creant una capa impermeable però a la vegada transpirable, així doncs, evitant dipòsits de terra i alentint el creixement de plantes inferiors.

Camp de treball al juny-juliol de 2022

Entre el 27 de juny i el 8 de juliol es va dur a terme un Camp de Treball impulsat per l'Ajuntament de Sant Llorenç Savall amb la participació de 7 voluntaris de Sant Llorenç Savall i de Castellar del Vallès.

Les feines es van iniciar novament amb el desbrossat de tot l'àmbit del castell. En aquesta ocasió, es va poder delimitar tot el tram de muralla situat al vessant sud-est del turó i identificar la ubicació exacta de la porta d'entrada principal al castell, la qual ja s'intuïa degut a un trencament que hi havia en aquest tram de muralla. En aquest espai de trencament es va poder documentar l'últim graó de les escales d'accés al castell picades a la roca natural i un retall rectangular, al costat sud d'aquest graó, en direcció nord-sud per assentar-hi els fonaments de la muralla. Gràcies a aquest retall sabem fins on arribava originàriament aquest tram de muralla i, per tant, on estava ubicat el forat de la porta d'accés.

A continuació es va excavar a dins de l'església. En total es va baixar fins a 1 m aproximadament del nivell d'enderroc. Durant aquestes feines es van recuperar un fragment de ceràmica vidriada verda, un altre de ceràmica blava catalana i un fragment de vora de ceràmica reduïda comuna. A més, es van recuperar dos fragments de teula plana que podrien correspondre a part de la canalització que recollia l'aigua de la teulada i omplia els dipòsits 1 i 2 d'aigua, tal com sembla indicar els retalls de secció quadrada situats al mur sud de l'església a l'altura on s'adossen els dos dipòsits.

Per sota d'aquest nivell d'enderroc es va trobar part del mur nord de l'església caigut en bloc amb els carreus de pedra col·locats formant filades i lligats amb morter de calç. També es va localitzar una part de la coberta de l'església caiguda al mig de la nau, formada per una volta de carreus plans de mesures variables col·locats en forma de plec de llibre o sardinell. Aquest fet ens permet afirmar que la coberta de l'església en el moment de la seva destrucció era una volta de canó.

Detall de la coberta caiguda amb les pedres en sardinell

Finalment, es va intervenir a la zona de l'àmbit intern delimitat durant l'excavació de desembre de l'any 2021. Es va excavar una part de l'estrat d'enderroc, on es van recuperar diversos materials arqueològics.

Pel que fa a la ceràmica, destaca un fragment d'un vol de ceràmica decorada amb manganès de finals del segle XIII i inicis del XIV, un fragment de nansa d'un gran contenidor de verd gòtic probablement dels segles XIV-XV i un parell de fragments de blava catalana del segle XV.

Respecte a les restes de fauna es van trobar tres fragments d'os llarg d'ovicàpid, amb marques d'haver estat consumits. Presenten fractures antròpiques als seus extrems i marques de tall recurrents al llarg de les diàfisis. Aquests són interessants perquè ens parlen sobre la dieta de la gent que vivia en aquest castell.

Finalment, es van recuperar dos elements de metall. El primer és una punta ferro amb l'interior buit per encaixar-hi algun element de suport, possiblement es tracti d'una petita llança o punta de fletxa.

Peça de brigandina del s. XIV-XV

El segon és una placa de ferro rectangular amb una llargada de 9 cm, una amplada de 5 cm i un gruix de 2 mm, amb set reblons de bronze a la part superior. Es tracta d'una de les peces d'una brigandina o cuirassa de ferro del segle XIV-XV (AGUSTÍ, 2012).

A més del material recuperat, gràcies al rebaix que es va fer en aquest espai es van poder delimitar i definir noves estructures.

Primerament, a la porta d'accés secundari al castell, la qual ja tenia el marxapeu vist, es van localitzar els dos encaixos de la porta. Es tracta de dues pedres en posició vertical a uns 10 cm per sota de la cota d'aquest marxapeu a banda i banda, i una pedra plana de base. Just per sobre d'aquests encaixos a una altura d'1 m aproximadament, a la paret de la muralla trobem un forat de secció quadrada que servia per col·locar-hi un tronc de fusta mòbil allargat entravessant la porta impedit que es pogués obrir des de l'exterior.

A continuació dels encaixos es va trobar passadís amb un paviment de morter de calç. Al final d'aquest aflora la roca natural, la qual està treballada i aprofitada per construir-hi les escales d'accés al pis inferior dins d'aquest àmbit. En aquesta intervenció només es va poder documentar el primer graó.

Entrada secundària al castell amb el passadís i el primer graó de l'escala (esquerra)

Detall del marxapeu i els encaixos de l'entrada secundària ±

També es va poder delimitar el tram de muralla que passa per aquest àmbit intern. Des de l'esplanada situada als peus del turó del castell s'observava la paret externa d'aquesta muralla, però en planta i la paret interna aquesta estava coberta per l'estrat d'enderroc. Està construïda per carreus rectangulars lligats amb morter de calç. A gairebé 1 m de l'inici d'aquesta muralla s'intueix una finestra d'uns 20 cm d'amplada, la qual no s'ha pogut observar del tot a causa de la diferència de cota entre aquesta i el nivell de circulació actual de la plataforma del castell.

Vista general de l'àmbit intern

Seguidament, a la porta d'accés a l'àmbit intern que es va documentar durant el sondeig 1 de la

intervenció del desembre de l'any 2021 es va documentar un tapiat. Està construït amb carreus rectangulars de dimensions irregulars lligats amb morter de calç formant filades lineals. Paral·lelament es va documentar un accés nou a aquest àmbit situat al costat de la muralla.

Vista general de la porta d'accés a l'àmbit tapiada i el primer graó de l'entrada secundària al castell

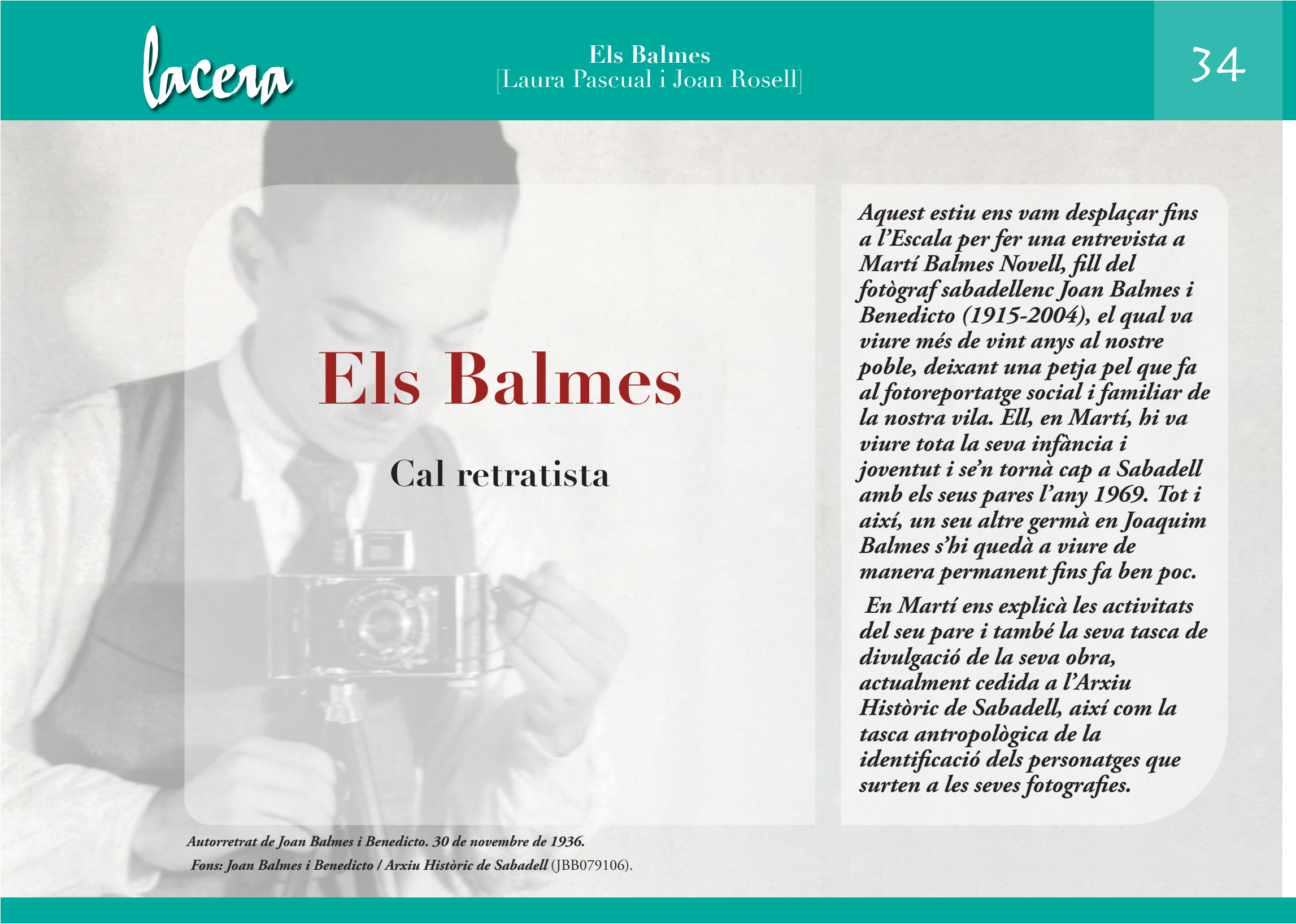
Per finalitzar, el fet de rebaixar tot l'espai d'aquest àmbit 1 m aproximadament, ens va permetre veure cada cop més potència de les parets internes dels murs que el delimiten, i es va poder observar les seves tècniques constructives. En algunes zones estan construïts amb carreus rectangulars lligats amb morter formant filades bastant lineals i, en altres són de pedres col·locades en posició

vertical en forma d'espiga, el que es coneix com a opus spicatum. Aquesta diferència de paraments pot indicar diverses fases constructives en moments cronològics diferents, tenint en compte la durada d'aquest castell al llarg dels segles és normal que aquest fos modificat en diverses ocasions.

Cal remarcar que ara mateix ens trobem en un moment molt primerenc pel que fa als treballs arqueològics els quals s'acaben d'iniciar, tot i això, els resultats obtinguts d'aquestes dues intervencions presenten una molt bona perspectiva per intervencions futures d'aquest jaciment.

Bibliografia

- AA.DD.(1991): Catalunya Romànica, vol. XVIII, pàg. 206-207.
- AA.DD.(1976): Els castells catalans, vol. II, pàg. 128-133.
- AGUSTÍ, B. (2012): Castell de Rocabruna (Camprodon, Ripollès) 2010-2011. Onzenes Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona, pàg. 437-443.
- FERRANDO, A. (1997): La vall del riu Ripoll, pàg. 129-132.
- GUÀRDIA, J.; VILA, G.; Memòria de les intervencions arqueològiques i d'adequació realitzades al castell de Pera. Fase I., Arqueociència Serveis Culturals SL, novembre de 2002. Inèdita. Entregada als SSTT de la Generalitat de Catalunya.

Els Balmes

Cal retratista

Aquest estiu ens vam desplaçar fins a l'Escala per fer una entrevista a Martí Balmes Novell, fill del fotògraf sabadellenc Joan Balmes i Benedicto (1915-2004), el qual va viure més de vint anys al nostre poble, deixant una petja pel que fa al fotoreportatge social i familiar de la nostra vila. Ell, en Martí, hi va viure tota la seva infància i joventut i se'n tornà cap a Sabadell amb els seus pares l'any 1969. Tot i així, un seu altre germà en Joaquim Balmes s'hi quedà a viure de manera permanent fins fa ben poc.

En Martí ens explicà les activitats del seu pare i també la seva tasca de divulgació de la seva obra, actualment cedida a l'Arxiu Històric de Sabadell, així com la tasca antropològica de la identificació dels personatges que surten a les seves fotografies.

Autorretrat de Joan Balmes i Benedicto. 30 de novembre de 1936.

Fons: Joan Balmes i Benedicto / Arxiu Històric de Sabadell (JBB079106).

Joan Balmes i Benedicto

Joan Balmes i Benedicto va néixer a Sabadell l'any 1915. Va estudiar als Maristes i de ben jovenet mostrà interès per la tècnica i especialment per la fotografia. Començà a treballar al despatx Tamburini-Colomer i, així que pogué, es comprà una càmera fotogràfica. D'aquesta manera començà la història que avui ens ocupa.

Fou un fotògraf que actualment, a la nostra època, anomenaríem "freelance" i aleshores n'hi deien fotògraf ambulant, que compaginava la fotografia amb la seva feina diària a l'empresa Tamburini de Sabadell, on hi va treballar d'escrivent i comptable fins a la seva jubilació. Aquest fet és important ja que la seva escrupulosa meticulositat es va traslladar al registre detallista de les seves fotografies.

Joan Balmes es caracteritzava per fer fotografies per encàrrec, les anomenades BBC (bodes, batejos i comunions) i de carrer, com esdeveniments públics de caire religiós, polític, esportiu i cultural. Ell no tenia estudi fotogràfic i les seves fotos eren fetes al carrer o a casa dels seus clients.

Deuria ser un bon venedor doncs es va introduir en estaments importants de Sabadell per a fer fotografies i reportatges i d'aquesta manera aconseguir un sobresou per ajudar a l'economia familiar, a la vegada que anava acumulant material sensible any rera any. Al contrari d'altres fotògrafs coneguts per la seva obra artística, ell utilitzà la fotografia de manera purament mercantilista. De fet, amb motiu d'un trasllat de domicili, va fer una pila amb aquells negatius i

plaques fruit de la seva feina, per llençar a les escombraries, amb l'argument que ja no es podien veure i que, tant temps després, no interessaven a ningú. El seu fill, que ho va veure, va pensar que allò no es podia perdre i es va quedar el material, que, com ja hem dit, estava ben classificat i catalogat. Poc després en Martí, oferí aquest material a l'Arxiu Històric de Sabadell, que l'acollí amb els braços oberts.

*La família Balmes.
D'esquerra a dreta i
de dalt a baix:
Joan Balmes
Josep Maria Balmes
Martí Balmes
Jordi Balmes
Neus Novell
Joan Balmes
Joaquim Balmes.
Dècada de 1950.*

*Fons: Joan Balmes i
Benedicto / Arxiu
Històric de Sabadell
(JBB060935).*

Martí Balmes i Novell

Martí Balmes és el fill gran del matrimoni Joan Balmes i Benedicto i Neus Novell Riba. Neix a Sabadell l'any 1944 i dos anys després tota la família estableix la segona residència a Sant Llorenç Savall, primer a ca la Simona, al carrer del Serrat i més endavant compra una casa al carrer del Montseny cantonada amb el carrer Ripoll. Aquí hi passen, doncs, tot el període de vacances fins que 25 anys després la família es ven la casa, però no es desvinculen del tot del poble.

Durant aquest període ell s'amotlla a la vida de la vila en tots els aspectes, un curs va a l'escola del poble i ens recorda anècdotes de la seva joventut, com anar a cercar la Vallesana a les Arenes per estalviar-se part de l'import del bitllet, les seves sortides de pesca al Molí, com anava a cercar cargols i bolets per després cruspir-se'ls.

Per mimetisme familiar ell també tirava fotos i tenia contactes amb fotògrafs sabadellencs. La seva foto era de caire més artístic i creatiu.

Va viure una infància influenciada per aquesta activitat del seu pare, havent-lo ajudat en tasques

de laboratori com també amb la venda i repartiment de les fotografies dels seus reportatges. També l'havia ajudat amb la càmera i si el seu pare tenia algun imprevist l'havia substituït. Val a dir, però, que la seva veritable afició era l'escoltisme i per tant, hi dedicava poques hores a la fotografia.

Potser ell, que podia mirar l'activitat del seu pare des d'un punt de vista més objectiu i amb més perspectiva va decidir acollir tot aquell material acumulat durant anys quan el seu progenitor s'en volia desfer per problemes d'espai i com a un element que ja havia fet la seva funció. En Martí es va proposar recuperar-lo per promocionar-lo i fer que aquestes instantànies agafessin un valor antropològic a mesura que anaven passant els anys.

L'obra de Joan Balmes és la història de Sabadell i també de Sant Llorenç explicada des de l'àmbit familiar dels seus vilatans.

Martí Balmes. L'Escala, Girona 2022. Autor: Joan Rosell.

El fotògraf i el seu ajudant

L'activitat fotogràfica de Joan Balmes comença a la seva època d'adolent. Del 1933 daten les fotografies més antigues que es conserven i fins al 1940 va ser fotògraf aficionat, acumulant més de 2.000 negatius, tot retratant el seu entorn familiar i d'amistats. L'any 1940 va a fer el servei militar a Madrid i allà retrata el campament i els companys en la seva vida quotidiana, però també els retrata amb uniforme i fusell i aquí es comença a gestar la possibilitat de fer de la fotografia quelcom més que una afició, també un *modus vivendi*. Del 1944 al 1965 va fer-se professional amb llicència i la seva producció va ser de més de 83.000 negatius.

És durant aquest període, que esdevé el fotògraf oficial de moltes escoles i entitats sabadellenques, les quals, a canvi d'un lot de fotografies per a la institució, li deixen fer de fotògraf dels seus actes. És d'aquesta manera que es converteix també en el fotògraf oficial de molts grups teatrals, l'Ajuntament de Sabadell, la Caixa d'Estalvis de Sabadell, el Gremi de Fabricants, Clubs esportius i Restaurants locals... i per contacte a totes les famílies d'amics i entitats per les quals treballava.

Comentava Joan Balmes que: «*si en una fotografia no hi surt persona, aquesta fotografia no es pot vendre*». Aquest raonament donava a entendre la seva visió mercantilista de la fotografia.

El Joan s'organitzava el temps per tal de fer compatibles la feina com a comptable amb la de fotògraf. Així, ens explica que els reportatges els feia als migdies i els caps de setmana, mentre que les feines de laboratori i d'organització de les vendes les feia de bon matí i al vespre. Aprofitava d'aquesta manera les poques hores lliures que li deixava la feina com a comptable que feia a jornada partida. En Martí i els seus germans ajudaven al seu pare rentant les fotografies per després eixugar-les, esmaltar-les, aplanar-les, retallar-les i ensobrar-les per després repartir-les per casa dels seus clients. Per tota aquesta tasca rebien un percentatge de la venda.

També en la seva estada a Sant Llorenç es va dedicar a fer casaments, bateigos, comunions per als vilatans així com a reportatges i retrats familiars tal com faria un fotògraf professional.

Va retratar els entorns del poble i el seu dia a dia. Finalment, al 1964 va traspasar la seva cartera de clients a un company de professió, l'Eduard

Ribas. Passada aquesta època ell va seguir fent fotografies d'àmbit familiar fins a les acaballes de la seva vida el 2004.

Ca la Simona, al carrer del Serrat, primera llar dels Balmes a Sant Llorenç Savall. Fons: Joan Balmes i Benedicto / Arxiu Històric de Sabadell (JBB0022).

El fill i el llegat del pare

El fons Balmes té diverses característiques que el fan especialment valuós i significatiu:

- En primer lloc, destaca la ingent quantitat de fotografies que aplega, més de 83.000 negatius de 35 mm, fets entre 1940 i 1964, que corresponen a la seva etapa professional, a més de 2.000 negatius en suport paper i cel·luloide, fets anteriorment, quan es dedicava a la fotografia per afició.
- En segon lloc, hi ha el meticulós registre que Joan Balmes feia de cada una de les seves fotos. N'apuntava la data, el lloc i el nom de la persona que li feia l'encàrrec i, en alguns moments, fins i tot les característiques tècniques de com les disparava.
- Finalment, la majoria de les fotografies van ser fruit d'un encàrrec, per tant la decisió del que cal ser retratat no recau en el fotògraf sinó que és la societat del moment la que estableix què és mereixedor d'ésser fotografiat. Aquesta característica reforça encara més la condició d'arxiu del fons, és a dir, de document antropològic, d'una realitat que no està filtrada per una opció personal estètica o ideològica.

El 2005 Martí Balmes cedeix els arxius del seu pare a l'Arxiu Històric de Sabadell a canvi d'una còpia de la digitalització dels seus 85.000 negatius fotogràfics. És la manera de preservar el patrimoni fotogràfic del seu pare i posar-lo a disposició d'historiadors i a interessats en el tema.

L'any 2013 el Museu d'Història de Sabadell, en col·laboració amb l'Arxiu Històric, organitzà una exposició la finalitat de la qual era donar a conèixer el fons i a l'hora, mostrar una part de la vida de postguerra. En el moment de la seva

preparació en Martí va endegar una manera sistemàtica d'identificar persones que surten a les fotografies que havia tirat el seu pare, mitjançant la col·laboració de voluntaris d'avançada edat de Sabadell que s'hi afegien gràcies al boca a orella. Aquestes trobades que s'han reprès recentment, després de més de dos anys d'aturada provocada per la COVID 19. Fins al moment ha aconseguit donar nom i cognom a 10.000 personatges fins aleshores anònims. D'aquesta manera s'està incrementant encara més el valor d'aquest fons i la seva utilitat en el futur.

Fotografia a l'entrada de l'exposició de Joan Balmes que es va fer a Sant Llorenç durant la festa major de l'any 2014.

*D'esquerra a dreta:
Josep Maria Balmes
Jordi Balmes
Martí Balmes
Ricard Torralba
Joaquim Balmes
Maite Montfort
Joan Balmes*

Respecte a les fotografies llorençanes, val a dir que en Martí no ha perdut els vincles amb la vila. L'any 2014 es va organitzar una exposició virtual als baixos de l'Ajuntament, impulsada pel seu germà Joaquim, que aleshores encara vivia a Sant Llorenç.

I per una altra banda, conserva amistats que l'han ajudat a posar nom a un bon nombre de les cares anònimes que hi ha als negatius fotogràfics, i ens ha fet especial esment d'en Josep Caba Camprubí,

però encara queda molta feia a fer i cada cop queden menys testimonis d'aquella època que li pugui donar un cop de mà.

Ell, durant la nostra visita, es va oferir a repetir l'experiència quan nosaltres volguéssim i així li vam prendre la paraula. Estaria bé fer una o diverses trobades, al Casal de la Segona Joventut per mirar d'identificar el major nombre de personatges que són els nostres ancestres.

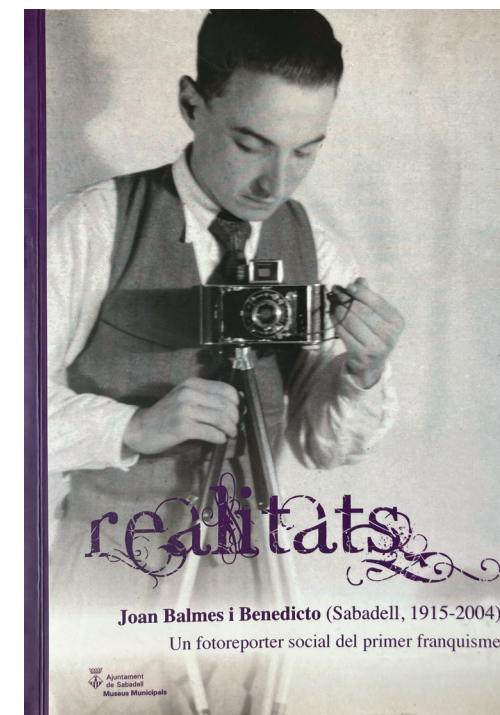

*Part del darrer de la residència dels Balmes al carrer Calvari. Autor: Martí Balmes.
Fons: Joan Balmes i Benedicto/Arxiu Històric de Sabadell (JBB071542).*

Bibliografia

- AA.DD.(2014): Realitats. Joan Balmes i Benedicto (Sabadell, 1915-2004). Un fotoreporter social del primer franquisme. Ajuntament de Sabadell. Museus Municipals de Sabadell. Catàleg de l'exposició.
- Argany Comas, Isabel. «Realitats. Joan Balmes i Benedicto (Sabadell, 1915-2004). Al voltant d'una exposició del MHS». Arraona: revista d'història.
- González Ruiz, David; Pardo i Navarro, Isabel. «Cessió del fons fotogràfic Joan Balmes i Benedicto a l'Arxiu Històric de Sabadell». Arraona: revista d'història, 2005.

Tots aquests articles també els podeu consultar a <https://raco.cat>.

Portada del llibre: «REALITATS, Joan Balmes i Benedicto. Un fotoreporter social del primer franquisme» sobre Joan Balmes editat pel Museu d'Història de Sabadell

Membres de la coral Els Pils, home fent equilibris amb unes cadires. Joan Balmes, 17 de maig de 1948.
Fons: Joan Balmes i Benedicto / Arxiu Històric de Sabadell (JBB014119).

Residència dels Balmes al carrer Calvari, 25.
Fons: Joan Balmes i Benedicto / Arxiu Històric de Sabadell (JBB071536).

Personatge a la vora del riu prop del pont del carrer Ripoll. 17 de gener de 1960.
Fons: Joan Balmes i Benedicto / Arxiu Històric de Sabadell (JBB068319).

Possiblement una fotografia per encàrrec feta a la carretera de Monistrol. Joan Balmes, 1946.
Fons: Joan Balmes i Benedicto / Arxiu Històric de Sabadell (JBB0048421).

A dalt:

Home amb esquís després d'una nevada tivat per un altre personatge per la manca de pendent al carrer Ripoll. Fotografia artística de Martí Balmes. 17 de gener de 1960.

D'esquerra a dreta: Joan Balmes, Pere Casanovas Serra (amb esquís) i Domènec Casanovas Serra (empenyent). Fons: Joan Balmes i Benedicto / Arxiu Històric de Sabadell (JBB068317).

A l'esquerra:

Perfil, al contrallum, d'un home fumant amb pipa. Fotografia artística de Joan Balmes.

Fons: Joan Balmes i Benedicto / Arxiu Històric de Sabadell (JBB079108).

Conferència del dia 27 de juny : Introducció històrica i explicació de la intervenció del desembre del 2021 al castell de Pera, expectatives de futur i camp de treball.

EXP. N° 1

ESTANC JAUME OLIVÉ

Carrer Nou, 11

937 140 206

SANT LLORENÇ SAVALL

L'ESTANC COL·LABORA

AMB LA REVISTA LACERA

Visita guiada al Castell de Pera

Aquest any vam rebre l'excel·lent notícia de l'inici d'una sèrie de diverses campanyes arqueològiques al castell de Pera. Gràcies a una subvenció de la Diputació de Barcelona i a l'esforç econòmic i organitzatiu del nostre Ajuntament, es va dur a terme una primera campanya durant el mes de gener que va permetre desbrossar l'entorn i consolidar algunes de les estructures amb major risc d'esfondrament. Una acció que des de Lacera reclamàvem des de fa vint anys!

En una segona fase realitzada al mes de juny, es va tirar endavant una nova campanya amb la incorporació de voluntariat en un camp de treball que va aportar nous coneixement sobre el nostre castell i la descoberta d'alguna peça prou interessant.

Just abans d'aquesta segona intervenció, es va fer una visita guiada al castell a càrrec de l'arqueòloga i membre de Lacera Ariadna Vidal. Ella mateixa ens explica detalladament les darreres descobertes en un dels articles d'aquest número que teniu a les mans.

Visita guiada al castell de Pera (12 de juny)

Presentació del número 26 de la Revista

Al novembre de l'any passat, coincidint amb la celebració de la Festa Major d'Hivern, vam presentar el nou número de la nostra revista.

En aquesta ocasió, l'acte va anar a càrrec d'en Xavier Borrell, nét d'en Mariano Borrell Aguilà, fill de Sant Llorenç Savall i víctima del franquisme just en acabar la guerra civil espanyola. A banda de l'article de l'esmentat Xavier, el vint-i-sisè número de Lacera es completava amb sengles articles d'en Jordi Guillemot sobre l'anomenat Pou de l'Infern, de l'Albert Vicens sobre la família Vernet del castell de Pera i de la Mertxe Pamplona, qui ens oferí un interessant estudi antropològic sobre el bar Royal.

Mariano Borrell Aguilà

Tallers de recreació històrica

Tal com ja vam fer l'estiu de 2021, des de Lacera vam voler organitzar durant l'estiu cultural els tallers de recreació històrica a càrrec de l'empresa 3 Turons.

Malauradament, l'elevat risc d'incendi ens va obligar a posposar l'acte tenint en compte que un dels tallers consistia justament en l'obtenció de foc.

Finalment, els tallers es faran en el decurs de la Festa major d'Hivern d'enguany.

Xerrada sobre les festes dels arbres a Catalunya

Divendres vint-i-nou d'abril, dos dies abans de la tradicional plantada del Pi de Maig a Plaça, en Llorenç Roviras i en Marc Castellet van presentar-nos el seu llibre «Amunt! Les festes de l'arbre als Països Catalans», un excel·lent i exhaustiu treball que recull la gran majoria de festes que giren al voltant del culte als arbres al nostre país. Com no podia ser d'altra manera, la festa llorençana hi és ben representada.

Lacera

*Butlletí de l'entitat Lacera
Cercle d'Estudis Llorençans*

Sant Llorenç Savall, novembre MMXXII